

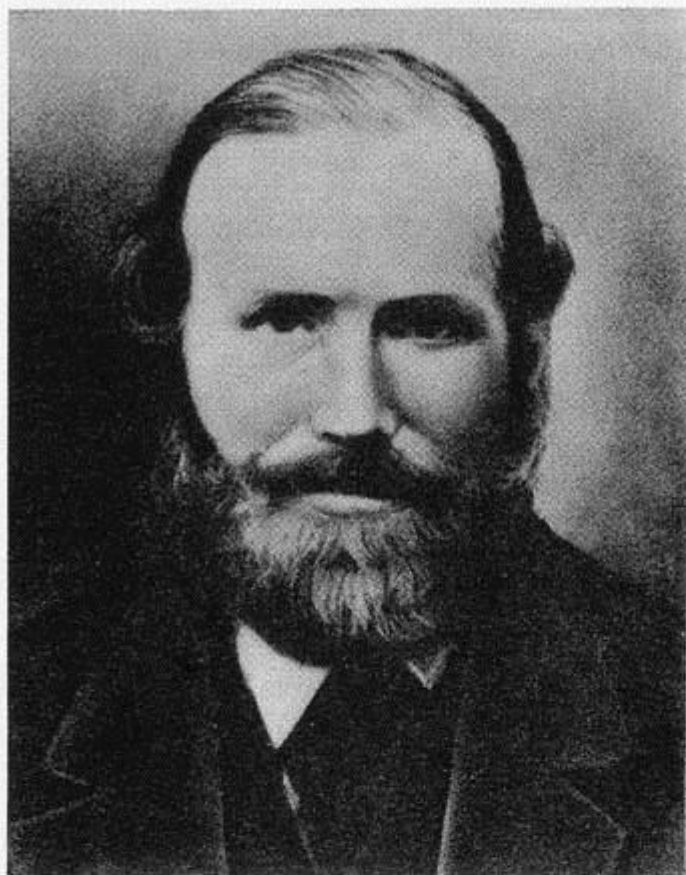
Smeden

Av gbr. John Røflo

Smeden har fra gammelt av vært en betydningsfull person i samfunnet. Ikke bare som den fagmannen vi kjenner av i dag, som er spesialisten på å arbeide i jern og metaller, men like så meget mannen som arbeidet i tre og andre materialer og kunde bøte det som hadde gått i stykker. I det hele tatt, mannen som kunde skape noe positivt og nyttig av en ubekvem materie. I denne betydning blev også smeden billede på mannen som kunde mestre livets problemer på det åndelige plan, og være sin egen lykkes smed.

En slik allsidig begavelse var smeden Johannes Lundsauet eller Johannes Lomsauet som folk her omkring kalla ham. Han var fødd på gården Lundsauet på Røra år 1836, av foreldre Otte Johannessen Lundsauet og hustru Guru. Han la tidlig for dagen gode evner, og hans foreldre bestemte seg for å holde ham til boklige studier. Da han begynte på skolen, blev det fortalt at hans mor nu og da sendte med ham en smørbutt som ekstra påskjønnelse til læreren for at han skulde lære gutten å skrive. Johannes lærte da også å skrive en jevn og pen og lettlest håndskrift som i den tiden var mere sjelden blandt almuen. I voksen alder skrev han ofte for andre, eiendomsoverdragelser og lignende dokumenter.

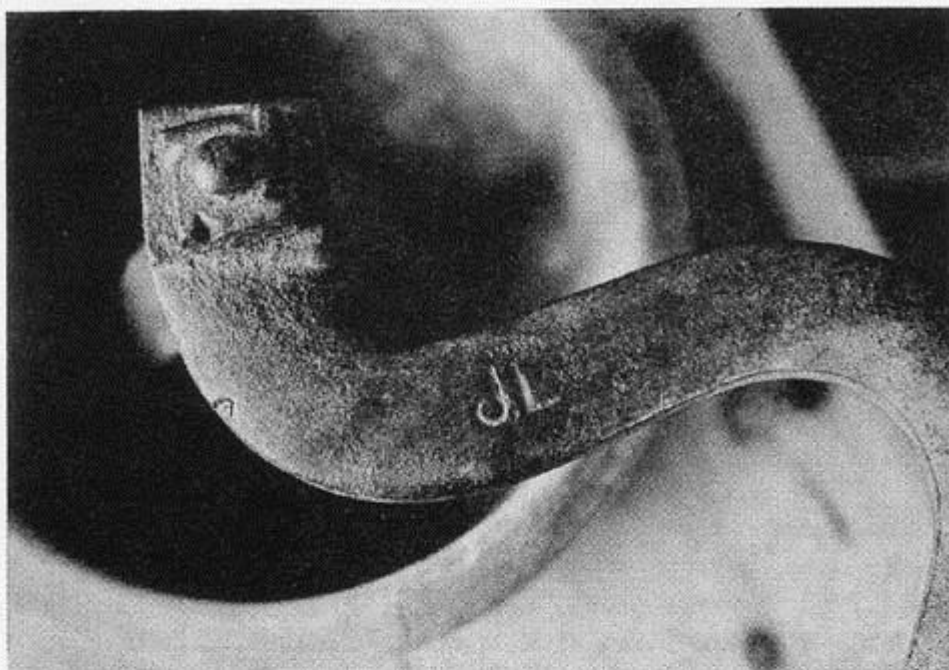
Han skulle i voksen alder ha vært en høy og staslig skikkelse, med høy intelligent panne og pene naturlige ansiktstrekk som stundom kunde trekke opp til et filosofisk, lunt smil og gli over i en liten lav klukklatte, som minnet mest om overbærenhet med all verdens dumhet og dårskap. Han var beskjeden og ordknap, og la seg aldri opp i diskusjon om dagens småborgerlige begivenheter,

Johannes
Lundsæunet.

uten med en liten ironisk bemerkning. Han leste mange bøker og spekulerte alltid på mekaniske greier av ett eller annet slag. Dette gjorde ham til en noe innadvendt person som levet i sin egen tankeverden utenfor sitt eget miljø. Han hadde også lært å spille på fiolin, men med de mange gjøremål han fikk befatning med, måtte musikken snart legges på hylla, og så lenge han levet hang en gammel fiolin med mørk brun lakkering på veggen i stua uten å gi den mindste lyd fra seg. Det var da heller ikke på det intellektuelle plan at han skulde komme til å utfolde sin rike, allsidige begavelse.

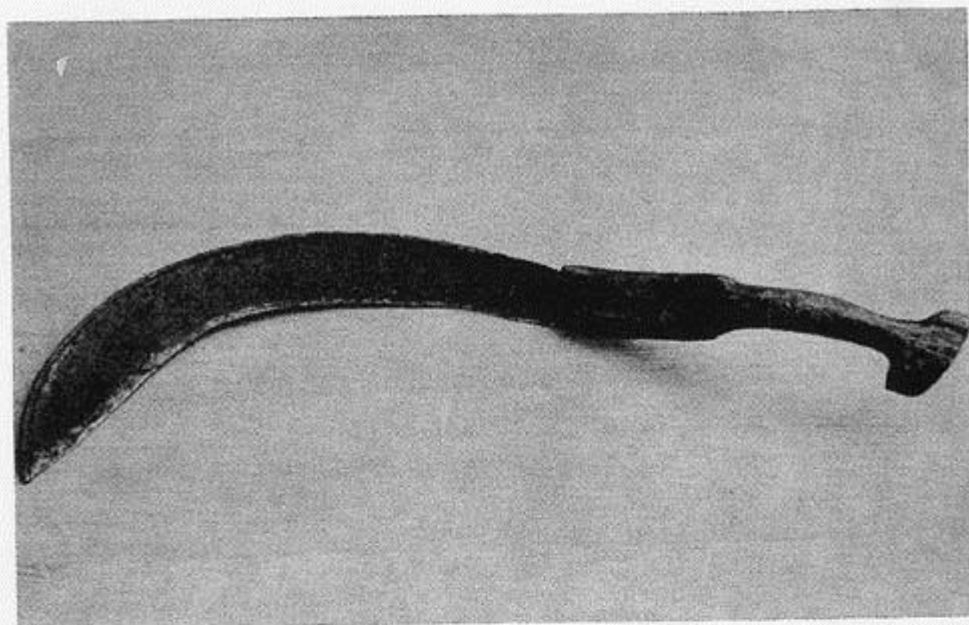
Det stod en gammel gårdsmie av laftet tømmer og med torvtak, på haugen ovenfor gården, akkurat som på de fleste andre gårder i den tida. Der var det også kolmiler

Meistermerke på kaffekverna: JL.

hvor de brendte trekol, og der fikk Johannes si første opplæring i kolbrenning og smedhåndtværket av sin far. En tid var han smeddreng og oppslager hos den kjendte plogsmeden Petter smed på Verdalsøra. Han lærte vel noe der også, men gammelsmia i Lundsauet hadde fått tak på ham og holdt ham fast, og der lærte han vel det meste av seg selv med mange slags eksperimenter. Her kunne den intense varmen av trekullene gjøre skrapmetaller og metalleder flytende så de kunde omformes og omskapes til noe som kunde gjøre nytte for seg. Og når det ellers så kalde og umedgjørliche jernet var blitt oppvarmet, kunde det med letthet bøyes og formes etter hans vilje så gnistene bare føk av det.

Slik gikk det for seg at han kom til å lage noen sigder som ble så gode at alle måtte ha en slik sigd. Dette skulde bli en spesialitet i det mangslugne smedarbeidet hans, som skapte den namnspurte sigdsmeden Johannes Lundsauet. Tusenvis av sigder med hans initialer, J. L. gikk i årenes løp ut fra hans hånd.

Sigd, laga av Johannes Lundsauet.

Om vinteren når dagene blev korte og kalde, sat han inne og laget sigdskaft. Emnene var kappet ut av olderstranger med passende dimensjoner og grovt tilhugget med øks i vedskjulet så det var bare finformingen med tollekniven som blev utført inne. Disse sigdskafta var noe så naturlig i håndgrepet at de nesten ikke kjentes i hånden. En hel sekk med sigdskaft måtte lages til hver sesong.

Men når det lakket litt ut i mars måned, og dagene begyndte å bli lenger og lysere, da sang ambolten i smia i Lundsauet sine glade toner ut i vårlufta, og forkyndte at noe nytt var i emning. Det var smeden Johannes Lundsauet som stod der og kappet til sigdemner og smidde ut sigdstål. Store hauger av slike emner laget han alene, men når emnene skulde stålsettes og slåes ut til sigder måtte han ha opslager til å hjelpe seg. Å slå ut sigder var et tungt arbeide, og da randt det mye svette i smia på Lundsauet.

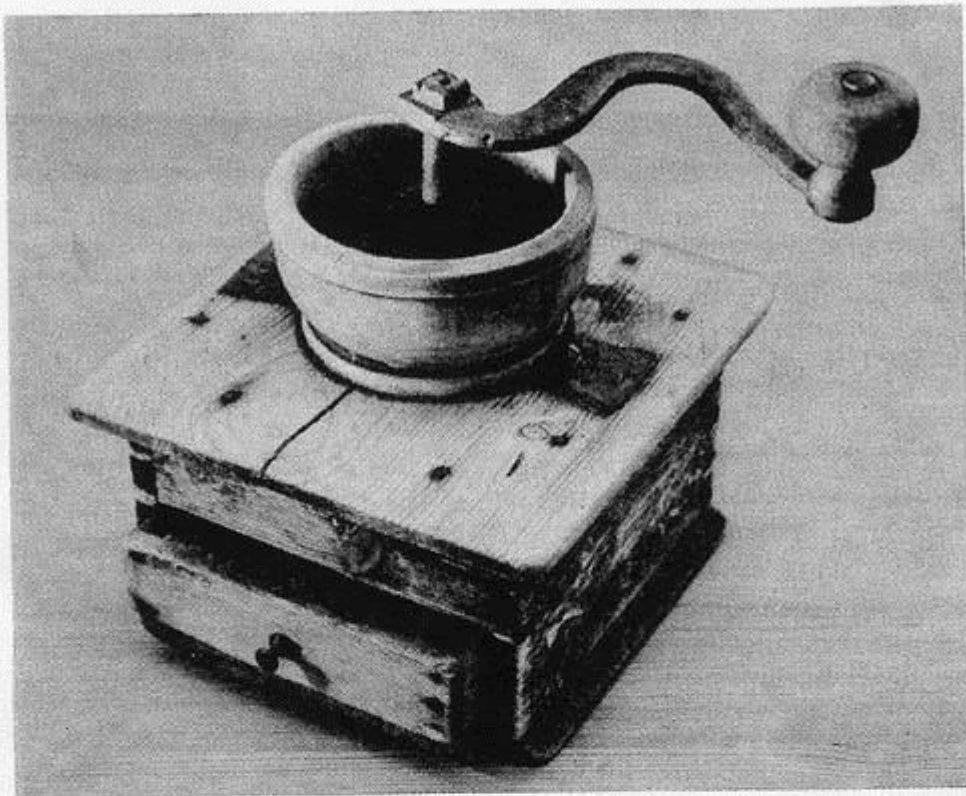
Siste arbeidsoperasjon med sigden var å sette på skaftet. Dette blev gjort på en slik måte at både sigden og skaftet gled over i hverandre i ubrutte linjer og skapte

den spesielle helheten som gikk under namnet «Lomsaunsigden». Og kommentarene lød: «Han e så godt skjefta, han fell så godt i handa, det fell så gått å skjørrå me'âm».

I hele det lange tidrom låen og sigden hadde vært de eneste redskaper i høstningsbruket, og som derfor kan kalles håndredskapernes høstningbruk, var trolig «Lomsaunsigden» noe av det mest fullkomne redskap som er blitt laget. Men merkverdig nok, samtidig med denne fullkomne utforming av sigden, skulde framstilleren selv bli stående som en av de siste på skansen for det gamle høstningsredskap. Allerede ved overgangen til det 20. århundre hadde noen av bønderne montert håndavleggende meieapparater på slåmaskinerne. Dermed hadde bønderne gått inn i maskinalderens høstningsbruk. Selvbinderen var like om hjørnet, og rakk ikke fram til full utvikling før alle skurtreskene kom og jafset til seg det meste av åkeren. Sigden blev stukket bort og hørte historien til, og de brattlendte jordene blev utlagt til beiter.

Johannes Lundsauet var også en dyktig gjørtler, og støpte lysstaker i mange pene, varierte former, mortere, kubjeller, dragholdere og høvre til kirkeseler, dombjeller og beltespenner m.m. I den tiden det var seterbruk og kyrne beitet på skogshamning, var det så mye med kubjella, men det viktigste var vel at hver bjelle skulde ha sin tone og høres mindst i en kilometers avstand for at budeia eller gjetergutten skulle ha lett for å finne kyrne når de skulle heim og bli melket. Bjelleklaven skulde helst være av selje og ha utvendig beslag av messingplate med utstanset dekorativt mønster og magiske tegn for at ingen ved hjelp av trollkuster skulde få til å ta avdrått av kyrne eller sette vondt på buskapen. Men etter hvert som seterbruk og utmarkshamning gikk av bruk, blev den store kubjella overflødig og hengt bort, men enda finnes det vel på flere gårder kubjeller som Johannes Lundsauet har støpt, og på enkelte gårder er både bjella og klaven pusset og hengt inn som storstustas, med gamle tradisjoner og kultur.

Dombjellene han laget hadde en merkelig kløkk tone som likevel hørtes langt, og skapte høytid og feststem-

Kaffekvern, laga av Johannes Lundsauet.

ning når tonen fløt ut i snøtung vinterluft. Dombjella var da også noe som passet til festlige tradisjoner og herregårdsstil. Men så var det da også mest til storgardane slike ting fandt veien.

Han laget også noen solite og gode kaffekverner som var særdeles snar å male kaffe på, men også de gikk for det meste til storgårder og forsamlingslokaler, og har nu veket plassen for moderne butikkservice.

Da de små vandrevne sirkelsagene begynte å komme utover bygdene, laget Johannes Lundsauet sagutstyr til mange slike sager. I 1888 blev det bygget en slik sag i bekken nedenfor Lundsauet under namnet A/S Nordre Salbergs sagbruk. Også her laget han sagutstyret og monterte hele saginnretningen. Han var en av de få som i den tiden visste hvordan en slik sag skulde stelles, han var sagmester og gav førstehåndsopplæring til mange

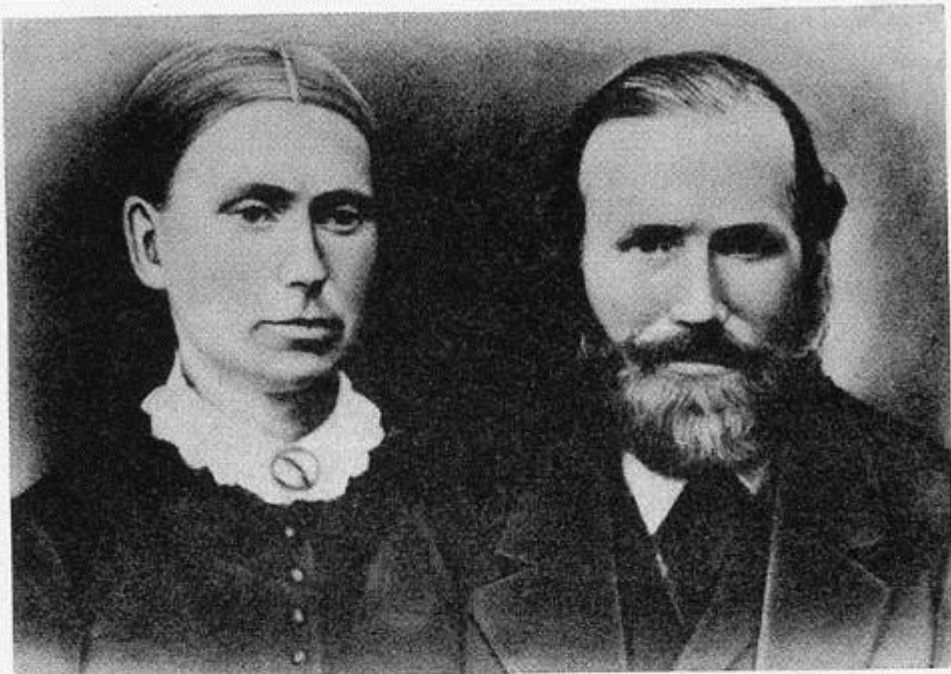
sagere. Men saga kunne slå seg vrang, og da gikk det bud til Johannes Lundsauet som kom med en stor lærveske med verktøy, som han bar i en lang rem på kryss over skulderen for å rette opp hele innretningen.

Men hans hjertebarn var kverna. Det stod et gammelt kvernhus i bekken nedenfor gården. Der malte Johannes, hans forfedre og forgjengere, sitt brødkorn i mere enn to hundre år. Til dette gamle kvernhuset har Per Nilson Tanneer i sin bok «Karolinernes dødsferd» side 72—76 satt inn en beretning som sagn om svenskenes møte med mølleren der i 1718. Dette er ikke kjendt i bygdetradisjonen, men at svenskene var i Lundsauet og tok med seg hesten, 10 lass høy, to tønner bygg og tre tønner havre, er ikke å tvile på. Det vil da si at de så omtrent gjorde «rent bord» der i gården. Johannes fortalte en gang at han kunde huske at byggavlingen i Lundsauet ikke var større enn at kornet og agnerne (dråsen) kunde rummes i råstekaret når de hadde tresket.

I første halvdel av nittitallet råtnet det gamle kvernhuset ned, og kvernsteinene blev liggende i bekken til høsten 1970. Da blev de kjørt opp til gården og tatt vare på som historiske antikviteter.

Rundt hundreårsskiftet blev Johannes Lundsauet og to av hans naboer enige om å bygge nytt kvernhus i bekken nedenfor saga i Salbergsmarka. Johannes blev da den selvskrevne byggeleder og reiste til Trondheim og kjøpte kvernsteiner, turbinskovler til vasshjulet, og annet grovt jernmaterieell til segel og tapper som han fikk formet på Trondhjems mek. verksted. Der fikk han også bl.a. se damphammeren i arbeid og den vakte hans største beundring. Alt annet smedarbeid utførte han i smia i Lundsauet, og monterte alle detaljer i hele mølleinnretningen. Her laget han også en spesiell heis for å heise kornet til 2. etasje. På denne kverna var Johannes møllemester i flere år, men de små maleriske bekkverkene med sine kvernsagn og sin romantikk, hadde allerede begyndt å falle ut av billedet, og etter 7—8 år blev den nedlagt.

I 1883 er Johannes Lundsauet valgt som representant for Røra i Inderøy kommunestyre, og er medlem av formannskapet til 1887. Dette var et tidsavsnitt med mange

Elen og Johannes Lundsauet.

store og viktige saker på det rikspolitiske plan, som sikkert ga utslag i dagens diskusjon i det brede lag av folket. Og for å holde seg underrettet til en hver tid om tidens politiske åndsretninger, holdt han det store bladet «Verdens Gang». Han var neppe noen debattens mann, men visste hvad han vilde og representerte si bygd som den hedersmannen han var i ett og alt.

Han var gift med Elen Olava Olsdatter, fødd Ramberg fra Sparbu, født år 1834, død 9/2 1914. I sitt ekteskap med henne hadde han to sønner.

En gang noen av naboene var samlet på Lundsauet i et lite juleselskap, var det en av dem som stod opp med bordet og holdt en tale og sa: «Det er trivelig for oss å få komme hit til Lundsauet i juleselskap, og jeg vil gjerne få lov til å takke Elen og Johannes Lundsauet for det. Det har alltid vært trivelig å komme hit til Lundsauet. Jeg kan huske fra den tid jeg var gutt og gjætte i Salbergsmarka, da var det mange ganger, når jeg hørte klangen av ambolten fra smia i Lundsauet at jeg av ren

nyskjerrighet gjorde meg ærende og bad om å få laget en tollekniv bare for å se hvad for noe Johannes holdt på med. Da kunde det også hende at Elen trakterte med nystekte potetkaker med godt smør og mysost på. Siden når jeg blev voksen mann og fikk noe for meg selv å stelle med, var det gesvindt når jeg var i skogen og hadde kjørt sundt noe å gå oppom smia og få Johannes til å reparere det. Alltid var han beinsam til å hjelpe selv om han holdt på med noe annet. Da kunde jeg også få se noe han holdt på med som jeg ikke forstod hvad det skulle bli til, men etter hvert som jeg lærte ham bedre å kjenne, kom det ofte for meg at han burde ikke ha vært bygdesmed i Lundsauet. Hans rette plass hadde vært som professor ved universitetet —». Da drog det filosofiske smilet over ansiktet til Johannes opp til hans lille lave klukkklatter, og så sa han: «Å ja, æ hi no syntes de hi gått an å verri hen å æ.»

I dette svaret var filosofen, eller rettere sagt smeden i aller videste betydning. Her på Lundsauet var hans fødested og hjemsted med de mange kjære minner fra barndommens og ungdommens dager. Her hadde han i trygge økonomiske kår og uten vansker av noe slag, hatt sin fulle frihet til å ofre sine manndoms år og dager for sine ideer og sitt arbeide. Skogen stod tett omkring og gjorde det lunt og trygt, og høg blå himmel hvelvet seg over hans hjem og virke. Selvsagt kunne han med sin rike og allsidige begavelse med letthet ha skaffet seg utdanning for høye stillinger med prangende titler, og her kan det passe å sitere en strofe av Wergeland som så ofte blir sitert:

«En Byran tidt, en Platos sjel
i folkets sverm forgår.»

Men det var nettopp her på Lundsauet som smed i et mangesidigt virke at han som en av de mange skulde komme til «å smi» et ledd eller avsnitt i vår kulturhistorie som aldri skal forgå.

Utover etterjulsvinteren 1916 tok han til å skranke og blev etterhvert sengeliggende. En vårdag etter at hans

pleiere hadde gjort opp senga hans, blev han liggende lenge å se utover skogen og bygda, mens vårens mektige brusning stod inn gjennom det opne vinduet, så sank han tilbake på hodeputa med et resignert «Ja,h-h-h-h». Det var som han i denne korte stunda hadde gjort opp med livet og gjort seg fortrolig med at hans liv og virke snart skulde være forbi, mens vårens mektige brusning, som stod inn gjennom vinduet, bar bud om alt det nye som skulde komme, og at livet skulde leves videre uten ham.